

HALLGATÓI MUNKAVÁLLALÁS HATÁRON INNEN ÉS TÚL

STUDENT EMPLOYMENT WITHIN AND BEYOND BORDERS

Kocsis Zsófia

Abstract: Nowadays, employment plays an important role in university students' lives. The boundaries between studies, work and unemployment are getting smoother nowadays, whereas the time of their employment does not coincide with the time of graduation. Undoubtedly, the work experience acquired during the university years has a significant impact on the success of later employment. Current research examines the work habits of university students in Hungary and neighboring countries based on data from 2018 EUROSTUDENT. The report was supplemented by the results of structured personal interviews. The results encourage further research to get a more detailed picture of the student's work habits, especially the deeper network of subtle relationships. Although the research was revealing, it could still form the basis for developing institutional policies for the coordination of work and study.

Keywords: student employment, paid work, drop-out, higher education

1. Bevezetés

Manapság a foglalkoztatás fontos szerepet játszik az egyetemi hallgatók életében. A tanulmányok, a munka és a munkanélküliség közötti határok egyre finomabbak. Kétségtelen, hogy az egyetemi évek során szerzett tapasztalatok jelentősen befolyásolják a későbbi foglalkoztatás sikerét. A jelenlegi elemzés a magyarországi és a szomszédos országok egyetemistáinak munkatapasztalatait hasonlítja össze a Eurostudent 2018-as adatai alapján. A jelentést kiegészítettük strukturált személyes interjúkkal. Az eredmények arra ösztönöznek, hogy további kutatásokat folytassunk annak érdekében, hogy részletesebben képet kapjunk a hallgatók munkavállalási szokásairól.

Miért is fontos a felsőoktatásban lévő hallgatók munkavállalási szokásainak nyomon követése? Először is, mert egyre nagyobb arányban találkozunk a jelenséggel. A Eurostudent legfrissebb 2018-as adatai szerint átlagosan a diákok valamivel több, mint fele dolgozik az egyetemi tanulmányaik alatt, bár az országok között van némi különbség (Maseviciute et al, 2018). Másodsor, a dolgozó diákok csoportja heterogén, és döntő fontosságú lehet a sokféleség vizsgálata: Ki, mikor, hogyan és miért dolgozik? Hasonló jellegű tanulmányok kidolgozása hazai és nemzetközi szinten is segítheti az intézményi politikák átdolgozását, de legalább átgondolását, amely támogathatja az egész életen át tartó tanulást. Valamint fontos lehet abból a szempontból is, hogy a döntéshozók, a szolgáltatók megértsék, hogyan segíthetik a hallgatókat, hogy megtalálják az egyensúlyt a tanulmányok és a munka között.

2. Fiatalok a munka világában

2014-től figyelhető meg egy világtendencia, hogy fiatalok életében egyszerre van jelen az oktatásban és a munkaerőpiacon való részvétel. Egyes országoknál természetes, hogy felsőoktatási tanulmányokat folytató hallgatók munkát vállalnak az egyetem mellett, ők az úgynevezett kettős státusú fiatalok. Míg

más nemzeteknél a duális szakképzési rendszer van érvényben.¹ A hallgatói munkavállalás elterjedését szokás összefüggésbe hozni az európai felsőoktatás fél évszázada kezdődő változásaival. Egyrészt, mert az expanzió révén az alacsonyabb státusú, jövedelmük kiegészítésére szoruló rétegekből is bejutottak fiatalok a felsőoktatásba, másrészt az elméleti súlypontú hagyományos képzés mellett a gyakorlatiasabb képzések kezdtek teret hódítani, így a munkatapasztalat és a tanulmányok közötti kapcsolat megerősödött. Kozma (2006) szerint a hallgatói társadalomban végbemenő változások legszembevetőbb jellemzője, hogy a fiatalok egyre nagyobb arányban és egyre hosszabb ideig kívánják igénybe venni a felsőoktatás szolgáltatásait. Ennek következtében kialakul az ifjúsági életszakasz, ahol az említett fiatalok önálló kultúrát alakítanak ki, amely a felnőtt és a gyermek kultúra határán helyezkedik el. Ez az ifjúsági társadalom átmenetileg kiszorul a társadalmi, gazdasági életből, viszont sajátos intézményeket teremt, ahol végezheti a gazdasági és társadalmi tevékenységeit, amelyek közül kiemelendő az ifjúsági/ hallgatói munkavállalás (Kozma, 2006). A felsőoktatásból a munkaerőpiacra való belépés fontos időszak a fiatalok életében. Az oktatásból a munkaerőpiacra való átmenet során az oktatás biztonsága és stabilitása elmarad, és egy bizonytalan, dinamikusabb időszak következik. Ez az átmenet a gyorsan változó munkaerőpiac miatt még bizonytalanabb. A diplomások iránti igény emelkedéséhez vezetett a munkaerőpiac folyamatos változása, a globalizáció és a gyors technológiai változások. A változó munkaerő-piaci igények kielégítése miatt a diplomásoknak rendszeresen frissíteniük kell tudásukat, készségeiket és attitűdjeiket. Ezért is lehet fontos az átmenet folyamatában a korábbi munkatapasztalat, a képzettség, valamint az oktatási háttér és a munka illeszkedése (Grosemans et al., 2017). Themelis (2017) 2000-től napjainkig vizsgálta a fiatal diplomások munkaerőpiacra való belépését. Számos jelenséget azonosított, a többségnél a felsőoktatásból a munkaerőpiacra való átmenet elhúzódik a harmincas éveikig. Továbbá a felsőoktatás nem tölti be teljes mértékben a szociálisan integráló szerepét, mivel nem nyújt semmilyen „pajzsot” a munkanélküliség, a kivándorlás és a bizonytalanság ellen. Előfordulhat, hogy az egyetem melletti munkavállalás és a megszerzett munkatapasztalatok segíthetik a fiatalokat abban, hogy könnyebben és gyorsabban találjanak munkát a diploma megszerzése után.

2.1. Motivációs tényezők

Az egyetem melletti munkavégzés vizsgálata során érdemes kitérni azokra a tényezőkre is, amelyek befolyásolják a hallgatókat, amikor eldöntik, hogy munkát vállalnak a tanulmányaik mellett. A munkavállalás során több tényező is motiválhatja a diákokat: megélhetési költségek fedezése, az emberi tőkébe való befektetés (Becker, 1994), vagy a szakmai életrajz munkatapasztalattal való gazdagítása. Kimondottan nagy szerepe van a családtól kapott pénzügyi támogatásnak vagy éppenséggel a támogatás hiányának (Riggert et. al. 2006, Bocsi et al. 2017). Kóródi (2007) vizsgálata során kiderült, hogy a hallgatók 44%-nak a legfőbb indoka a munkavállalásra az anyagi kényszer volt. Ezt követően a szülőktől való anyagi függetlenedés vágya, majd a tapasztalatszerzés motiválta a fiatalokat. A kutatás eredményeiből az is kiderült, hogy szignifikánsan nagyobb arányban végeznek munkát azok a hallgatók, akiknek saját vélekedéseik alapján a szüleik anyagi gondokkal küzdenek. Magyarországon Gáti és Róbert (2011) kutatása foglalkozott a hallgatói munkavállalás motivációival. Az eredményeik rávilágítottak, hogy a kedvezőbb anyagi körülményekkel rendelkező hallgatók számára nem fontos az a fajta munkavégzés, ami csupán anyagi haszonnal jár. A munka és a tanulmányok kapcsolatában nem találtak különbséget az eltérő anyagi háttérrel rendelkező hallgatók között, a szakirányhoz kapcsolódó munkavállalás tehát érinti mind a jobb, mind a hátrányos körülmények között élő diákokat. Kocsis (2017a) felderítő jellegű, kvalitatív kutatásának egy része foglalkozott a munkavállaló hallgatók anyagi háttérével, a családi támogatás hiányával. Ezek a személyes interjúk is alátámasztották, hogy a hallgatóknak havonta átlagosan 40-70.000 forintra van szükségük, amit főként önerőből kell kifizetniük. A családjuktól külön élő hallgatóknak kötelező kiadásuk az albérlés vagy kollégium havidíja, a számlák, rezsi kifizetése, de volt olyan diák is, akinek a havi kiadása a szórakozási igényeinek a kielégítése volt.

¹ Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai tükör. Munkaerő-piaci helyzetkép, 2014.

A munkavállalás vizsgálata során nem csak a motivációra kell összepontosítanunk, hanem a munka és a tanulmányok kapcsolatára is. Ugyanis ez kimondottan fontos a jövőbeli megtérülés szempontjából. Nyilvánvaló tény, hogy a munkaadók számos elvárást állítanak a pályakezdekők elé, s azok a fiatalok sikeresebbek, akik már rendelkeznek olyan szakmai, gyakorlati tudással, ami a minél előbbi munkába állásukat teszi lehetővé (Gáti és Róbert, 2011). Ha a hallgatók a tanulmányaikhoz fűződő munkát végeznek, jóval nagyobb a valószínűség arra, hogy olyan képességekre és tapasztalatokra tesznek szert, amelyre a felsőoktatási intézményben nem lenne lehetőségük. Ez az előny főként a munkaerőpiacra lépés idején jelentős. Viszont, ha olyan munkát végeznek, ahol nincs kapcsolat a munka és a tanulmányok között, kisebb az esélyük, hogy szakmai tapasztalatot szerezzenek. Az sem kizárt, hogy az önéletrajzukban sem tüntetik fel, különösen akkor, ha fizikai vagy olyan munkáról van szó, amelynek társadalmi megbecsültsége alacsony (Markos, 2014). A hallgatók többsége főként diákszövetkezetek révén talál munkát. Az diákszövetkezetek általi munkakeresésnek több előnye is van, azonban ezek a szervezetek főként tipikus diákmunkákat kínálnak, amelyek ritkán kapcsolódnak a hallgatók tanulmányaihoz. Ha mégis valamilyen szakmai tudást várnak el a hallgatótól, akkor az elvárások a nyelvismeretre, informatikai és műszaki jártasságra vonatkoznak (Kocsis, 2017b).

3. Mi jellemző a vizsgált térség hallgatóinak munkavállalási szokásaira?

3.1. Korábbi kutatási eredmények

A felsőoktatást, a gazdasági életet és ezzel együtt a munkaerő-piaci folyamatokat érintő változásokkal is magyarázható, hogy az egyetemisták elkezdtek munkát vállalni a tanulmányaik során. Az intézmények képviselői kezdetben a tanulmányokat veszélyeztető tényezőként tekintettek a hallgatói munkára, később egyre több képzési területen kezdték a képzés lényeges kiegészítő mozzanatának tekinteni. Tulajdonképpen nincs olyan felsőoktatási intézmény, ahol ne érintené a hallgatókat az egyetem melletti munkavállalás, hiszen a hallgatók eltérő okokból ugyan, de bekapcsolódnak a munkaerő-piaci folyamatokba már az egyetemi tanulmányaik alatt.

Kóródi (2007) „Regionális Egyetem” kutatása során kiderült, hogy a hallgatók 12%-a dolgozik rendszeresen a szorgalmi időszakban, míg 53%-uk nem folytatott jövedelemszerző tevékenységet a tanulmányaik alatt. A tanulmányok és a munka kapcsolatát vizsgálva a munkavégző diákok egytizedének mindig kapcsolódott a munkája a választott egyetemi képzéshez, csaknem negyedének többnyire. Legnagyobb arányban vannak azok az egyetemisták (62%), akiknek egyáltalán nem volt összefüggés a munkavégzés és az általuk választott szak között. Kocsis (2017a) vizsgálata alapján a debreceni hallgatók 44%-a folyamatosan végzett fizetett munkát a szorgalmi időszakban, a nyíregyházi hallgatóknak pedig a fele, s hallgatók alig 20%-nak kapcsolódott a munkája a tanulmányaikhoz. Csoba (2013) szerint egy fokozatos átmenet figyelhető meg a tanulás és a munka világa között. Kutatásában kelet-magyarországi, kárpátaljai és partiumi egyetemisták munkatapasztalatait vizsgálta. Az általa megkérdezett fiatalok 77%-a rendelkezett tapasztalattal a munka világában, s csaknem hasonló arányban voltak azok a diákok, akik már a középiskolai tanulmányaik alatt is vállaltak munkát. A 22 évesnél idősebbek jóval nagyobb arányban vesznek részt valamilyen munkatevékenységben akár szünidőben, akár a tanulmányi időszak alatt. Regionális eltérések figyelhetők meg, a határon túliakkal szemben a kelet-magyarországi hallgatók kedvezőtlenebbnek látták a munkába állásukat tanulmányaik befejezése után. Szöcs (2014a) szintén a Partiumban végzett kutatási eredményei szerint a nappali tagozatos hallgatók 17%-a dolgozik a szorgalmi időszakban, továbbá a hallgatók társadalmi helyzete és az iskola típusa is befolyásolhatja a munkavállalást. Az állami és önkormányzati középiskolák diákjai nagyobb arányban végeznek diákmunkát egyetemi hallgatóként. Szöcs (2014a) ezen vizsgálata alapján megállapítható: ahogyan növekszik a szülők iskolai végzettségének a szintje, úgy csökken a rendszeresen dolgozó hallgatók aránya. Érdekes azonban, hogy a szülők munkanélkülisége csak kis mértékben növelte a hallgatói munkavállalást. Továbbá azoknak a hallgatóknak a körében is elterjedt a rendszeres munkavégzés, akik az anyagi jólétük alapján a „mindenünk megvan” kategóriába tartoznak. Szöcs (2013, 2014b) kutatta a munkavégzés és a településtípus összefüggéseit, amely szerint az alacsonyabb foglalkoztatási rátával rendelkező régiókban nagyobb a munkavégző hallgatók aránya. Ezt magyarázhatja, hogy

kedvezőtlenebb családi háttérrel rendelkeznek, s szükségessé válik a munkavállalás, hogy plusz jövedelemre legyenek szert.

3.2. Hallgatói munkavállalás napjainkban

Az 1990-es években indult Eurostudent nemzetközi felmérések a hallgatói élet szociális és gazdasági sajátosságainak feltárására irányulnak. Elsődleges céljuk az európai döntéshozók ösztönzése, hogy mélyrehatóan megismerjék a felsőoktatási rendszer jellemzőit, és tapasztalataikat megpróbálják beépíteni a szakpolitikai döntésekbe. A 2018-as Eurostudent VI. adatfelvétele foglalkozik az egyetem mellett végzett fizetett munkával. A Combining Studies and Paid Jobs összefoglalója mutatja be az egyes országokban a hallgatók munkavállalási szokásait, a motivációjukat illetve a fizetett munka hatását a tanulásra fordított időre, valamint a tanulmányi eredményességre. A 2018-as Eurostudent 28 európai ország felsőoktatási hallgatóit vizsgálja. Jelen kutatásban a vizsgált országok közül Magyarországgal, valamint a határos országokkal foglalkozunk (Szlovákia, Románia, Szerbia). A kutatócsoportunk, a Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD) rendszeresen vizsgálja a régió hallgatóit, ezért is esett a választásunk az említett országokra. A jelentést kiegészítettük strukturált személyes interjúkkal, amelyeket munkavállaló egyetemistákkal készítettünk.

A Eurostudent VI. adatai alapján elmondható, hogy az egész vizsgált mintát tekintve a hallgatók 35%-a rendszeresen vállal munkát a szemeszter ideje alatt, 16%-uk pedig időről időre végez fizetett munkát. A következő táblázat mutatja a vizsgált országokban a hallgatói munkavállalás arányát.

1. táblázat. A szemeszterenként végzett munkavállalás aránya (Maseviciute et al, 2018)

Szemeszter ideje alatt végzett munkavállalás	Magyarország	Románia	Szlovákia	Szerbia
rendszeres	39%	34%	39%	11%
alkalmankénti	14%	6%	20%	11%

Az időről időre vállalt, alkalmi munkák aránya a vizsgált országokban jóval alacsonyabb, mint a rendszeres munkavállalás. Az alkalmi munkavégzés általában a szünetekben, a vizsgaidőszakban vállalt munkákat jelenti. Ez a fajta munkavállalás jobban összeegyeztethető lenne az egyetemi tanulmányokkal, hiszen ilyenkor a diákok mentesülnek az egyetemi kötelezettségek alól, mégis ez a munkavállalási forma kevésbé elterjedt az egyetemisták körében. Azért, hogy megértsük, miért magasabb a rendszeresen dolgozók aránya, érdemes megfigyelni a hallgatók motivációit.

Mi motiválja a hallgatókat, hogy az egyetem mellett munkát vállaljanak? A tanulás mellett végzett munka során a pénzügyi okok a dominánsak. A dolgozó diákok többsége anyagi okok miatt vállal munkát, de a tapasztalatok megszerzése is nagyon fontos és magasán értékelt indok volt. A fizetett munka motivációi összefüggenek a diákok társadalmi-gazdasági jellemzőivel. A munkatapasztalatok szerzése, gyűjtése inkább azoknak lényeges, akiknek szülei magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. A mindennapi költségek fedezése döntő fontosságú azok számára, akik a szüleiktől külön élnek, idősebbek vagy azoknak, akiknek szülei alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek.

Országokként vizsgálva a munkavégzés indítékát, elmondható, hogy a balkáni országok egyik leggyakoribb indítéka a munkavállalásra a tandíj befizetése, míg a felsőoktatási résztvételt támogató országokban (Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország, Málta) a diákoknak általában nem kell aggódnia a díjak kifizetése miatt, így a munka által könnyebben el tudják tartani magukat és növelhetik az életszínvonalukat. A felmérésben a hallgatóknak négy olyan állítást kellett megítélniük, hogyan motiválták azok a fizetett munkavégzésüket. Több országban (Olaszország, Csehország, Franciaország, Grúzia), a tapasztalatszerzés felülmúlja a pénzügyi motivációkat. Az általunk vizsgált országok hallgatóinak az elsődleges motivációja a munkavállalásra a megélhetési költségek fedezése. Ezt követően a legtöbben azt nyilatkozták, hogy a fizetett munka nélkül nem engedhetnék meg maguknak, hogy hallgatók legyenek valamint ugyanennyien a munkatapasztalat gyűjtése miatt is dolgoznak. A legkevesebben végeznek munkát azért, mert valaki mást is kell anyagilag támogatniuk.

A diákok társadalmi-gazdasági jellemzői szintén összefüggésben vannak a diákok motivációival. Az eredmények azt mutatják, hogy az országok legalább kétharmadában azok a hallgatók dolgoznak legfőképpen tapasztalatszerzés céljából, akik a középiskola után közvetlenül a felsőoktatásba kerültek, akiknek a szülei magasabb iskolai végzettségűek, és akik jobb anyagi helyzetű családok gyermekei.

A hallgatói munkavállalás szempontjából nem csak a munkavégzés indítéka, és a gyakorisága lényeges, hanem az intenzitása is, ugyanis ez nagymértékben befolyásolja a munkavégzés következményeit (Roshchin és Rudakov, 2017). A Eurostudent országok háromnegyedében intenzíven dolgoznak a hallgatók, az egész mintát tekintve átlagosan heti 28 órát. Romániában 36 óra, Magyarországon 35 óra munkavégzés jellemző az egyetemistákra. Szlovákiában 30 órát, míg Szerbiában 33 órát dolgoznak a hallgatók. A munkavállalás gyakrabban fordul elő a mesterképzésben lévő fiatalok körében. A Eurostudent összes országát vizsgálva megállapítható, hogy a bachelor képzésben résztvevő diákok 48%-a, míg a mesterképzésben tanuló diákok 65%-a végez fizetett munkát. Ha képzésenként vizsgáljuk a dolgozó hallgatókat, akkor a következő eredményeket kaptuk: legmagasabb arányban dolgoznak azok az egyetemisták, akik pedagógus, jogi, társadalomtudományi és művészeti képzésekben vesznek részt. Ezekben a szakokon a munkát vállaló hallgatók száma 50% fölött van. Az informatikai szakokon tanulók 48%-a, a mérnök és agrár területeken lévő diákok 47%-a dolgozik, hasonló arányban vállalnak munkát az egészségügyi és természettudományi képzések diákjai is.

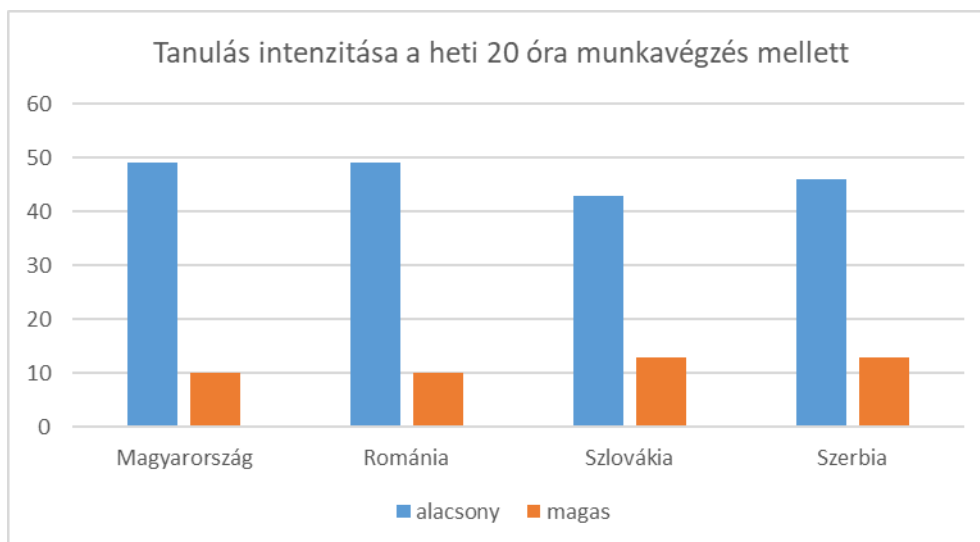
A munkavégzés gyakoriságából és intenzitásából fakad, hogy a dolgozó diákok időbeosztása nagyon összetett, amely alatt egy átlagos hét időfelhasználását értjük. Egy tipikus hét folyamán (beleértve a hétvégét is) a tanulmányi és foglalkoztatási tevékenységekre fordított idő az, ami a legpontosabban tükrözi a hallgató rutinját a tanulmányi idő / félév során. A munkavállaló hallgatók időfelhasználása jóval magasabb, mint a nem dolgozó társaiké. A nem dolgozó diákok heti 38 órát szánnak a tanulmányaikra, egyaránt átlagosan 19 óra a diákok kapcsolattartási ideje², és 19 órát szentelnek tanulásra az intézményen kívül.

2. táblázat A rendelkezésre álló idő felhasználása, az Eurostudent VI. alapján (Maseviciute et al, 2018)

	Nem dolgozó	Heti 1-20 óra munka	Heti 20 óra munka
Kurzus, konzultáció	19 óra	17 óra	12 óra
Tanulásra szánt idő	19 óra	17 óra	13 óra
Munkavégzés	-	12 óra	37 óra
ÖSSZESEN	38 óra	39-54 óra	62 ra

A legnagyobb időfelhasználással a legintenzívebben dolgozó diákok rendelkeznek, nekik hetente akár 62 óra is lehet az átlagos időfelhasználás. Az ő esetükben a legnagyobb időráfordítás a munkahelyi teendőkre vonatkozik, ami akár 37 óra is lehet hetente. A tanulmányi intenzitásnak a vizsgálata tükrözi, hogy a diákok, akik több, mint 20 órát dolgoznak egy héten, azoknak jóval alacsonyabb a tanulásra fordított idejük. Eurostudent országoknak csaknem harmadára jellemző, hogy az intenzív munkavállalás mellé alacsony intenzitású tanulási idő társul. A kutatás során három kategóriát jelöltek ki: az alacsony intenzitású tanulási idő 0-20 óra között mozog, míg a magas intenzitású tanulási idő a heti 40 órát jelenti. Országonként megvizsgálták azokat a hallgatókat, akik heti 20 órát vagy annál többet dolgoznak.

² (a diákok kapcsolattartási ideje. Beleértve előadásokat, oktatóanyagokat, szemináriumokat, órákat stb. 60 perc / óra)

1. ábra A tanulási intenzitás összehasonlítása az Eurostudent VI. alapján (Maseviciute et al, 2018)

Az 1. ábra jól mutatja, hogy a dolgozó hallgatók többsége alacsony intenzitással tanul, nagyon alacsony azoknak az aránya, akik heti 20 óra munkavállalás mellett is magas intenzitással tanulnak. Nyilván a munka jellege, a hallgatók hozzáállása is befolyásolja, hogy mennyi energiát hajlandóak még az egyetemi tanulmányaikra is szánni, azonban megfigyelhető, hogy a munka nagyobb szerepet játszik a diákok életében, s felmerülhet, hogy a munkaerőpiac vonzó hatása érvényesül.

A vizsgálat során a hallgatók egyéni, szubjektív véleményét is felmérték, mennyire elégedettek a jelenlegi időfelhasználásukkal. Általánosságban elmondható, hogy a tanulmányi tevékenységekhez kapcsolódó időhiány növekszik, mivel a fizetett munkahelyek nagyobb szerephez jutnak. Minél többet dolgoznak a diákok, annál kevésbé elégedettek a tanulmányi idővel, vagyis több időt szeretnének a tanulmányaikra fordítani. Az intenzívebben dolgozó diákok egyharmada, és a kevésbé intenzíven dolgozók egynegyede több időt szeretne eltölteni a felsőoktatási intézményekben a kurzusokon. Míg Magyarországon a munkavállaló hallgatók kevesebb időt kívánnak a tanulásra, kurzusokra szánni. A hallgatók elégedettsége értelmezése országonként ambivalens. Szlovákiában és Romániában a dolgozó hallgatók (akik hetente több mint 20 órát dolgoznak) általában 10 óránál kevesebb időt szánnak a kontakt órákra, kurzusokra, azonban jelentősebb időt fordítanak a személyes tanulásra a nem dolgozó társaikkal ellentétben. A további országokban lényegesen csökkent a kontakt órák és a személyes tanulásra szánt idő, kevesebb mint 10 órát szentelnek az említett tevékenységekre a nem dolgozó hallgatókhoz képest.

Az individuális, demográfiai-társadalmi, kulturális tényezők valamint a felsőoktatási intézményi környezet mely elemei segítik vagy hátráltatják a munkavállaló diákokat a tanulás-munka egyensúly kialakításában? Mekkora az a munkaterhelés, ami nem okoz lemorzsolódási kockázatot? Mennyire befolyásolja a munkavégzés a diákok eredményességét? A foglalkoztatás kettős élű kard, hiszen a munkaerő-piacon a fiatalok foglalkoztatásának hosszú távon pozitív hatásai vannak, növeli a jövőbeni elhelyezkedés esélyét. Emellett a hallgató jövedelmet szerez, és magasabb bevételt biztosít saját magának, amely a jelenlegi fogyasztási igényeket kielégíti. Továbbá a humán tőkébe való beruházás, a tapasztalatokat szerzése, és a „soft skill” fejlesztése is megvalósul a munka által. A munka ugyanakkor ösztönzi a hallgatókat a jobb időgazdálkodásra és a személyes hatékonyság javítására. Azonban, ha a fizetett munkaórák száma magas, akkor annak kellemetlen következményei is lehetnek az egyének jólétére nézve. Ezek közé tartoznak: a fáradtság vagy a stressz okozta betegségek, a sérülések valamint a munka és az élet közötti egyensúly hiánya (Baffoe-Bonnie et al, 2007). Curtis és Shani (2002) arra mutattak rá, hogy a diákok, akik dolgoznak, nagyobb valószínűséggel hiányoznak az előadásokról. Míg McCoy és Smyth (2004) szerint magasabb a lemorzsolódási arány azoknak a hallgatóknak a körében, akik hosszabb távon, állandó munkát vállalnak. Darmody és Smyth (2008) összefoglalója alapján a részmunkaidős munka negatív hatásai csak azoknál a hallgatóknál jelentkeznek, akik hosszú távon, állandó munkát vállalnak. A 2018-as felmérésben szereplő országokban a hallgatók körülbelül

7%-a legalább egy évre megszakította a tanulmányait. Magyarországon az egyetemisták szintén 7%-a félbehagyta a képzést, míg Romániában 5%-uk, a legkisebb aránnyal Szlovákia esetében találkozhatunk (2%). A jelenlegi tanulmányaikat megszakító diákok egynegyede jelezte, hogy munkahelyi okok miatt passzíváltatták magukat. A megnevezett okok közül a legtöbben (31%) a motiváció hiányára és az anyagi nehézségekre hivatkoztak (27%). Különösen azok a hallgatók szüneteltették a tanulmányaikat, akik legalább a 30. életévüket betöltötték, továbbá a férfiak, a mesterszakos hallgatók és azok, akik intenzívebben dolgoznak a többi diákcsoportéhoz képest. Magyarországon a tanulmányaikat megszakító diákok 29%-a hivatkozott munkahelyi okokra, míg a többi országban a hallgatók 20%-a (Maseviciute et al, 2018).

Vannak azonban olyan esetek, amikor a munka pozitívan hat a hallgatók egyetemi pályafutására, kiváltképp, ha a munka kapcsolódik a tanulmányok jellegéhez. A tanulmányokhoz kapcsolódó fizetett munkát a tanulmányi folyamat részének tekinthetjük. Az idősebb hallgatók, az alacsony tanulási intenzitással jellemezhető diákok, az intenzívebben dolgozók és a mesterszakos hallgatók gyakrabban végeznek olyan munkát, ami kapcsolódik az egyetemi szakjukhoz. Kivétel Románia és Szlovákia, ahol az alapszakosok és mesterszakosok között alig van különbség ilyen tekintetben. A legtöbb munkavállaló egyetemista, akiknek van kapcsolat a munka és az egyetemi képzés között, az informatikai és az egészségügyi képzéseken vesz részt.

3. táblázat A tanulmányokhoz kapcsolódó munkavégzés aránya (Maseviciute et al, 2018)

	Magyarország	Románia	Szlovákia	Szerbia
	50%	48%	34%	35%

Az adatfelvétel eredményei arra is rávilágítottak, hogy az országok többségében azok a dolgozó hallgatók elégedettebbek a fizetett munkahelyükkel, akiknek szorosan kapcsolódik a munkája a tanulmányaikhoz. Ebben az esetben az intenzívebben dolgozó hallgatók is pozitívabban értékelik a munkaerő-piaci jelenlétüket, mint azok, akik nem a szakjukhoz fűződő munkát végeznek. A munkatapasztalat megszerzése növelheti a diplomások jövőbeli foglalkoztatási kilátásait és versenyképességüket a munkaerőpiacon. A hallgatói tanulmányi területhez kapcsolódó munka hasznosnak bizonyulhatnak, nemcsak a karrier, hanem egy gördülékenyebb tanulmányi folyamat szempontjából is. Amint azt már korábban tárgyaltuk, számos tanulmány kimutatta, hogy a munkaidőben szerzett tapasztalat javíthatja a munkaerőpiacon hallgatók jövőbeli kilátásait. A dolgozó diákok motivációinak elemzése során kiderült, hogy a második legfontosabb ok a tapasztalatszerzés, amiért a hallgatók fizetett munkát végeznek a tanulmányaik során. A munkaerőpiacon való intenzívebb részvételre hajlandó diákok egyetértenek abban, hogy jelenlegi helyzetük jól felkészíti őket a munkaerőpiac elvárásaira, szemben a kevésbé intenzíven dolgozó hallgatókkal (Maseviciute et al, 2018).

A vizsgálat ezen részében a Eurostudent kutatás eredményeit dolgoztuk fel, s az adatok ismertetése során négy országra fókuszáltunk: Magyarországra, Romániára, Szlovákiára és Szerbiára. Az volt a célunk, hogy a legfrissebb eredmények mentén összehasonlítsuk az említett országokat a hallgatói munkavállalás szempontjából, ám lényeges különbségeket nem találtunk, azonban a kutatás fő irányvonalait, kérdésköreit igyekeztünk a vizsgálatunk kvalitatív szakaszában is követni.

3.3. A hallgatók véleménye a munkáról

Ahhoz, hogy a hallgatói munkavállalásról és annak hatásáról átfogóbb képet kapjunk strukturált interjúkat is készítettünk. Az interjúalanyok nem valószínűségi mintavétellel lettek kiválasztva, hanem hólabda módszert alkalmaztunk, így nem vonhatunk le egyértelmű következtetéseket arra vonatkozóan, hogy mely társadalmi csoportokból származó hallgatókra jellemző leginkább a tanulmányok melletti munkavégzés. A vizsgálat kezdeti fázisában még csak magyar (7 fő), romániai (5 fő) és kárpátaljai (3 fő) hallgatókkal készítettünk strukturált interjúkat, akik rendszeresen végeznek fizetett munkát. A Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központja (CHERD) rendszeresen végez kutatásokat a régióban és az említett országokban, így a kapcsolataink révén jutottunk egy-egy hallgatóhoz, s azt követően a hólabda módszerrel. Az anonimitás biztosítása és az összehasonlíthatóság miatt csak az országok neveit tüntettük fel.

A magyarországi interjúalanyok között öt lány és két fiú osztotta meg velünk a véleményét, mind a heten nappali tagozatos hallgatók, akik rendszeresen dolgoznak az egyetem mellett. Vannak közöttük, akik kémia, jogi, nyelvi képzéseken folytatják a tanulmányaikat, míg vannak bölcsész hallgatók is. A romániai hallgatók a pedagógus pályára készülnek, alap- és mesterszakos egyetemisták. Míg az utolsó interjúalanyaink Ukrajnából származnak. Közülük ketten szintén pedagógus pályára készülnek, ám az egyikük a munkavállalás miatt félbeszakította az egyetemi tanulmányait és jelenleg külföldön dolgozik.

A Eurostudent 2018-as felmérése alapján elmondható, hogy ezekben az országokban a hallgatók 30-40%-a rendszeresen dolgozik a tanulmányaik alatt, ezáltal egyszerre kell helytállniuk az egyetemen és a munkahelyükön is. A munkavállalás hatással van a diákok napirendjére, a tanulmányi eredményességére, ezáltal a hallgatói interjúkat is a következő dimenziók alapján elemeztük: munka és a tanulmányok kapcsolata, az időbeosztás valamint a munkavégzés motivációi. Céljaink között szerepelt, hogy feltárjuk, hogyan ítélik meg a munkavállalás hatását az időbeosztásukra, az egyetemi pályafutásukra, s esetlegesen azonosítsuk azokat a tényezőket, amelyek nagyobb szerepet játszanak a hallgatók lemorzsolódásában. További céljaink között szerepel, hogy még több interjút készítsünk magyarországi és határon túli hallgatókkal, hogy megfelelő összehasonlítási alappal rendelkezünk.

Az interjúalanyok rendszeres munkavállalónak számítanak, akik a tanulmányi időszakban nem csak alkalmi jelleggel dolgoznak, hanem a munka teljes mértékben az életük része lett. Korábbi kutatásainkban is foglalkoztunk a hallgatói munkavállalás sajátosságaival és a munkakeresés folyamatával, amelyből kiderült, hogy a magyarországi egyetemisták főként diákszövetkezetekben regisztrálnak, ahol különféle diákmunkákra jelentkezhetnek (Kocsis, 2017b). Jelenlegi kvalitatív kutatásunk során is azt tapasztaltuk, hogy a magyar hallgatók inkább a diákszövetkezetek segítségét veszik igénybe és általuk keresnek munkát, míg a határon túli hallgatókra az volt jellemző, hogy a család, ismerősök és az egyetem által keresnek munkát. Ebből kifolyólag a magyar egyetemisták körében gyakoribb, hogy a tanulmányaiktól eltérő munkát végeznek. A megkérdezett fiatalok átlagosan heti 25 órát dolgoznak az egyetemi tanulmányaik mellett, így a munkavállalás a mindennapi tennivalójuk közé tartozik, ezért az interjúalanyok legfőképp a tanórák és a munkaórák összeegyeztethetőségének problémájáról panaszkodtak.

Az interjú során kiemelt figyelmet tulajdonítottunk a hallgatók időfelhasználására valamint arra, hogyan alakul egy dolgozó egyetemista átlagos napja. Hogyan tudják összeegyeztetni a munkájukat a tanulmányaikkal, mennyi időt szánnak a tanulásra? Az egyetemisták beszámoltak arról, milyen hatással volt a munka az időbeosztásukra, s ezt negatívan vagy pozitívan élték meg.

„Akkor elmondom a mai napom, mert abban minden volt. Reggel 8-tól volt egy órám 10-ig, utána mentem dolgozni 11-re, ott voltam 3-ig, aztán 4-től volta egy órám az tart 6-ig. Aztán 7-től van edzésem 9-ig. De igazából több nap dolgozok, illetve van egy pihenő napom, amikor próbálom utolérni magam.” (Magyarország)

„Mióta dolgozó egyetemista lettem, nincs szabadidőm. A tanítást követően, kezdő tanárként, készülök másnapra, majd ahogy végeztem avval, egyből buszra ülök, hogy felérkezhessenek Váradra, ahol pénteken és szombaton reggeltől estig órákon veszek részt, majd vissza Temesvárra. Egyetlen nap, amelyiken nem tanítok, és nem tanítanak az a vasárnap, viszont akkor a kötelező házimunkával foglalkozom...” (Románia)

„Óvodapedagógiát tanultam és egy fél évet helyettesítettem egy kiscsoportos óvónőt, mert műtété volt, és engem kerestek fel, mivel több óvónő nem volt a faluban. A csoportomban 23 gyerek volt 1,5 és 3 év között, egy dada volt még mellettem, aki segített. A tanulmányi osztályon lehetőség volt rá, hogy aki dolgozott az kért egy igazolást a munkahelyéről és a főiskolára csak azokon a napokon járt be, amikor nem dolgozott. Én is vittem igazolást és megkaptam a szabadóralátogatást.” (Kárpátalja)

Az interjúk során a tanulásra fordított időről is kérdeztük a hallgatókat. A munkavállalás során a diákok döntési helyzetbe kerülnek, hogy a fennmaradó szabadidejükből mennyit szánnak a munkahelyi teendőikre, mennyit az egyetemi órák látogatására és mennyi időt fordítanak tanulásra, valamint egyéb tevékenységekre. A megkérdezettek elmondása alapján kijelenthetjük, hogy a munka intenzitása nagymértékben befolyásolta a tanulásra és a kontakt órákra szánt időt. A legtöbb esetben a

saját tanulási idejük és a szabadidejük csökkent a legnagyobb mértékben, az egyetemi kurzusokon igyekeznek hiánytalanul részt venni. Az országtól és a képzéstől függetlenül a hallgatók tanulásra szánt ideje a hétvégekre korlátozódott, ugyanis a hét többi részében munkahelyi kötelezettségeiknek kell eleget tenni, így a dolgozó diákok tanulási intenzitása alacsony.

„Tanulásra szinte csak a hétvégét tudom szánni. Olyankor két napig tanulok, ha van egy nagyon sürgős beadandó, vagy közeledik egy vizsga időpontja.” (Magyarország)

„Csak a hétvégén, illetve a buszokon van időm ezekkel foglalkozni, néha éjjelente az órátartást megelőző éjszakákon tanulok, készülök. Általában akkor egyből 4-6 órát, hetente.” (Románia)

„Azt tudom mondani, hogy állandó munka mellett nehéz tanulni, mert hiába volt két szabadnapom, vagy nagyon fáradt voltam, vagy munkába kellett mennem, mert szükség volt rám. Például nyáron teljes mértékben elhanyagoltam a tanulást, viszont most annyival könnyebb, hogy ebben a félévben nem kell szükségszerűen mennem, mert van megtakarításom. Viszont én szeretnék dolgozni menni, mert gondolnom kell arra is, hogy jövőre már befejezem az egyetemet.” (Kárpátalja)

A hallgatói interjúk alapján megállapítható, hogy a munkavállalás elsősorban az egyetemisták időbeosztását befolyásolja, amely komolyabb hozzáállást, szervezést igényel a részükről. A magyar egyetemistáknak a szervezés során könnyebb dolguk van, ugyanis a diákszövetkezetek rugalmasabbak a beosztás szempontjából. A diákok elmondása szerint a munka és az egyetem összeegyeztetése egyáltalán nem egyszerű, de nem is lehetetlen feladat, a többségük a munkájuk pozitív hatásait is kiemelte. Azonban a munkájuk pozitív hatásait főként azok a hallgatók hangsúlyozták, akiknek a munkája kapcsolódott az egyetemi tanulmányaikhoz, sőt ők sokkal elégedettebbek is voltak az időfelhasználásukkal, mint azok a diákok, akiknek nincs kapcsolat a munka és a tanulmányok között.

„Úgy érzem, hogy ezzel a diplomával nem tudok mit kezdeni. És emiatt viszont negatív vagyok. Én itt vagyok, hogy csúszok egy évet, és itt vagyok négy évig...és tulajdonképpen a semmiért. A munkám azonban nem kapcsolódik az egyetemi tanulmányaimhoz, de pozitív, hogy megtanultam csapatban dolgozni, beosztani az időmet, illetve az anyagi függetlenség. Sikerült anyagilag helyt állnom, ha már ez egyetemen nem is” (Magyarország)

„Az első munkám, amikor abbahagytam, a pénzügyi vállalkozás, az egyáltalán nem kapcsolódott. A második alkalommal mikor passzív lettem, a vegyészmérnökin belül, akkor az már tudatosabb volt, hogy akkor próbáljuk ki, hátha jobb lenne dolgozni... és akkor mentem a TEVA-ba majdnem egy teljes évre, az kapcsolódott a szakomhoz. Nem olyan pozícióra, amire jelentkeztem, de felvettek. És ott legalább a kémiához közelebb álló dologgal foglalkoztam. Minden munkából azért lehet valami tanulni, úgy gondolom. Sok helyről ezért hívnak vissza. A TEVA-ból is sok hasznom volt, mert ismerősöket szereztem és tudom, hogy mi kell ahhoz, hogy oda bejussak.” (Magyarország)

„Előnye az volt, hogy sok hasznos tapasztalatra tehettem szert, úgy, hogy mindeközben anyagilag is kiegyensúlyozott lettem és maradtam. Hátránya az volt, hogy a teljes nyaram ráment s azóta eltelt már 3 év és megállás nélkül zajlanak a vizsgák, a megmérettetések, a helytállások és nem, nincs vakáció vagy kiszakadás a forgatagból.” (Románia)

„Teljes mértékben hasznomra vált tanulmányaim során a megszerzett tapasztalat, és fordítva is igaz. A kommunikációs kompetenciáimat nagymértékben fejlesztette a munkavállalás, valamint a csapatmunkában való együttműködést.” (Románia)

A diákok tisztában vannak a munka negatív hatásaival (a szabadidő, a tanulásra fordított idő csökkenése), mégis egyfajta elkötelezettség, felelősségteljes hozzáállás jellemzi őket, és csaknem hasonló elvárásaik vannak a jövőbeli munkahelyükkel kapcsolatban. Azonban néhányuknak nem sikerült fenntartani az egyensúlyt a munkavállalás és az egyetem között. A megkérdezettek között voltak olyan hallgatók, akik legalább egy félévig megszakították a tanulmányaikat. Néhányuknak nem volt más választása az anyagi nehézségek miatt, azonban többen tudatosan választották a munkát az egyetemi tanulmányok helyett.

„Amikor tudtam mentem dolgozni, igen volt rá példa, hogy ez a tanulásnak a rovására ment. Az utolsó félévekben alig volt tárgyam és igyekeztem minél többet dolgozni, és akár kevesebbet tanulni...” (Magyarország)

„Munkahelyem az lett, ahol egyetem közben is dolgoztam. Ott főállásba kerültem, aztán munkahelyet váltottam. A szállodában négy és fél évig dolgoztam. Nagyon sajnáltam otthagyni, mert lépcsőfokokon lépdetem ott felfelé: pincérnőből adminisztrátor, aztán kiscélnő. [...] Mostanában gondolok rá, hogy újrakezdeném, de akkor se a főiskolán, hanem már inkább Magyarországon, ugyanezen a szakon.” (Kárpátalja)

Úgy vélik, hogy a lemorzsolódás elkerülése végett szükség lenne olyan jellegű információkra, amelyek a jövőbeli munkavállalásuk során is hasznosak lehetnek, hogy legyen tiszta és világos képük arról, hogy a szakmájukkal hol, és hogyan tudnak elhelyezkedni. A szakmai gyakorlat és a szervezettség fontosságát hangsúlyozták. Elmondásuk szerint, kartól és szaktól függetlenül, szívesen vennének részt szakmai gyakorlaton, ahol olyan képességekre is szert tehetnek, amelyet az egyetem falai között nem lenne lehetőségük.

Fontos említést tenni arról is, hogy milyen okokból vállalnak munkát a hallgatók, amiért hajlandóak felborítani a napirendjüket, s kockáztatni a tanulmányi eredményességüket. A hallgatói interjúkból arra következtethetünk, hogy az egyetemisták az anyagi helyzetük javítása valamint a mindennapi kiadásaik fedezése érdekében vállaltak munkát, ritkábban számoltak be olyan esetről, amikor a tapasztalatszerzés vagy egyéb célok vezérelték őket. Két hallgatót a plusz jövedelem és a szülőktől való függetlenedési vágy motivált, míg egy hallgató a tandíjára gyűjtött. Csupán egy olyan személy volt, aki a tapasztalatszerzés miatt vállalt munkát és ezért arra is hajlandó volt, hogy megszakítsa az egyetemi tanulmányait.

„60-40%-ban arra kellett a munka, hogy pénzt szerezzek, inkább az az erősebb. Illetve egy kis rálátást kaptam, hogy kellene a jövőben haladni.” (Magyarország)

„Minden hónapban a fizetésem 80%-a elment az utazásra, ahogy az egyetemre, majd visszautaztam. Mivel az iskola, ahol tanítok, dolgozom, biztosítja a lakást és az azzal járó költségeket, így csak az internetet és a szükséges élelmet, minimális ruházatra kellett költenem. A fizetésem háromszori növelés után 1342 lej lett. Mivel ez nem volt elég egész hónapra így a szüleim segítettek ki, szinte minden hónapban.” (Románia)

„Fontosnak tartottam, hogy új tapasztalatokat szerezzek, a diákmunkáim teljesen más típusúak voltak. Hostesskedés, pultozás, telefonos központ, szinte minden diákszövetkezetnél dolgoztam már. A suli rengeteg időt elvett, most én osztom be a saját időmet, heti 40 órát teljesíteni kell, néha nehéz összehozni, de nem lehetetlen.” (Magyarország)

Az interjúalanyoknál is a legfőbb motivációs tényező az anyagiakhoz köthető, a tapasztalatszerzés, a kapcsolatiháló bővítése csak a másodlagos céljuk volt a munkavállalás során. A kvalitatív kutatás ezen szakasz is rávilágított arra, hogy a hallgatókat inkább az extrinzik motivációs tényezők befolyásolják. Az extrinzik motivációhoz sorolhatjuk a rendszeres munkabért, a jó munkakörülményeket, szabadnapokat. Ebben a kategóriában a munka eszközjellegére esik a hangsúly, nem pedig annak önértékére. Ezzel szemben az intrinzik munkaértékek posztmateriális oldalról közelíthetők meg. Ebben az esetben az fejlődési lehetőségek, a kihívások, a teljesítményelvek bírnak motivációs erővel. A jövőbeli munkavállalásnál is ezeket tartják lényegesnek. Összességében a magas keresetet tartják a legfontosabbnak, ezt követően a munkahely biztonságát és a munkahelyi környezetet. A hallgatók elmondása szerint a rugalmasság és a szakmai fejlődés is fontos számukra, ám ezek nem mérvadóak a fontossági sorrendben.

Az interjúalanyok beszámolóit is alátámasztották, hogy az egyetemistáknál a legnagyobb motivációs tényező a pénzszerzés. Az anyagi nehézségek leküzdése, a mindennapi kiadások fedezése fontos a hallgatóknak, oly annyira, hogy hajlandóak a munkát előtérbe helyezni az egyetemi kötelezettségekkel szemben. Ez a döntés csak akkor okoz problémát, hogy ha a tanulásra és kontakt órákra fordított idő annyira lecsökken, hogy lemorzsolódás szempontjából veszélyeztetetté válnak a hallgatók. A megkérdezettek szerint az egyetemi végzettség megszerzése ugyanannyira fontos, mint a munkaerőpiaci tapasztalat. A kiadásaik finanszírozása mellett az interjúalanyok már a jövőbeli céljaikra is

gondolnak, s igyekeznek olyan munkát vállalni, amely során szakmai tapasztalatra is szert tehetnek. Úgy vélik, hogy pályakezdőként a sikeres karrier egyik feltétele a munkatapasztalat, azonban nem mindegy, hogy a friss diplomás valódi szakmai tapasztalattal rendelkezik vagy sem. Országoként találhatunk eltéréseket a hallgatók között. Amíg Magyarországon a hallgatók főként diákszövetkezetek révén találnak munkát, addig Kárpátalján és Romániában sokkal jellemzőbb, hogy ismerősök vagy az egyetem által találnak munkát. Ebből a két országból származó interjúalanyok is hasonlóan jutottak munkához, amelyek közül néhány kapcsolódott is az egyetemi tanulmányaikhoz. Azonban országtól függetlenül a dolgozó hallgatók ugyanolyan nehézségekkel küzdenek a munkavállalás és a tanulás egyensúlyának kialakításában.

4. Összefoglalás

A Eurostudent VI. adatfelvételi hullámából kiderült, hogy vizsgált országok között nem találunk lényeges különbségeket. Az országokban a diákok csaknem fele rendszeresen vállal munkát az egyetemi tanulmányaik során. A hallgatók munkavállalási szándékára több magyarázat is adható. Az egyetemisták körében az anyagi okok dominálnak, azonban a tapasztalatszerzés is a munkavállalás másik fontos okaként jelent meg. Tapasztalatot, főként szakmai tapasztalatot, pedig sokkal egyszerűbben tudnak szerezni, ha a munka kötődik a tanulmányaik jellegéhez. Az ilyen munkahellyel rendelkező diákok sokkal elégedettebbek a munkahelyükkel és az időbeosztásukkal. Ám a megkérdezetteknél felfedezhető a tanulmányaik melletti elkötelezettség is, „*Ha már elkezdtem, be is fejezem!*”. Azonban a munka intenzitása, a növekvő munkaórák száma fokozhatja a lemorzsolódás esélyét. A lemorzsolódott vagy tanulmányaikat szüneteltető hallgatók negyede a munkavállalásra és a munkahelyi okokra hivatkozott. Az interjúalanyoknál is hasonló eredmények születtek. A mindennapos kiadásaik fedezése a legfőbb motivációs tényező. A hallgatói munkavállalás jellemzőit különböző dimenziók mentén igyekeztünk feltárni, különös tekintettel voltunk a munka jellegére, valamint az egyetemi pályafutásra gyakorolt hatására. Az interjúalanyok beszámolóit is alátámasztják azt a feltételezést, hogy a tanulmányok melletti munkavállalás és a munkaerőpiac vonzó hatása befolyásolja a lemorzsolódást. A vizsgálatunk során láthattuk, hogy a munka domináns szerepe érvényesül, amely az egyetemi tanulmányok megszakításához is vezethet. Az interjúalanyok legfőképpen azért döntöttek a munkavállalás mellett, mert egyrészt anyagi biztonságot jelentett nekik, másrészt a jövőbeli elhelyezkedésük lehetőségét. A munkavégzés pedig hatással volt mind az időfelhasználásukra, mind az eredményességükre. Az interjúrészletek is rávilágítottak, hogy a tanulás és a munka összeegyeztetése nem lehetetlen, de megterhelő feladat. Bizonyos esetekben az egyetemi szakot piacképtelennek tartották, így a munkaerőpiacon való azonnali elhelyezkedést vélték optimálisnak. Míg egyes hallgatóknak szabad óralátogatás is járt a munkavállalás miatt, addig más hallgatók a munka miatt rendszeresen hiányoztak az órákról és nehézségekkel küzdöttek, vagy éppenséggel meg is szakították a tanulmányaikat egy időre vagy legrosszabb esetben, végleg. A kutatásunk ezen szakasza is felhívja a figyelmet arra, hogy az egyetem melletti és egyetem helyetti munkavállalás megkerülhetetlen vizsgálati pont a lemorzsolódás tekintetében, és a felsőoktatási intézmények és a munkaerőpiac kapcsolatának megerősítése továbbra is megvalósításra váró feladat.

Felhasznált irodalom

Becker, G. (1994): Human Capital Revisited. In G. Becker (eds.): *Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. The University of Chicago Press, Chicago, 15-28.

Bocsi, V., Fényes, H., Markos, V. (2017): Motives of volunteering and values of work among higher education students. *Citizenship Social and Economics Education*, 16/2., 117-131.

Baffoe-Bonnie J., County D., Golden L. (2007): Work-Study: Time Use Tradeoffs among Employed Students and Implications. For the IATUR - XXVIII Annual Conference, Washington, DC, October 17-19.

Curtis, S., N. Shani (2002): The effect of taking paid employment during term-time on students' academic studies. *Journal of Further and Higher Education*, 26/2, 129–138.

- Csoba, J. (2013): Munka és tanulás. A felsőfokú képzésben részt vevő hallgatók munkatapasztalata. *Esély* 2013/4, 30-50.
- Darmody, M., Smyth, E. (2008): Full-time students? Term-time employment among higher education students in Ireland. *Journal of Education and Work*, 21/4, 349-362.
- Gáti, A., Róbert, P. (2011): Munkavállalás a tanulás mellett: kényszerűség vagy befektetés? In Garai O., Veroszta Zs. (eds.): *Frissdiplomások*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit, Budapest, 93-111.
- Grosemans I., Coertjens L., Kyndt, E. (2017): Exploring learning and fit in the transition from higher education to the labour market: A systematic review. *Educational Research Review*, 21, 67-84
- Kocsis, Zs. (2017a): A hallgatói munkavállalás jellemzői a debreceni és a nyíregyházi egyetemisták körében. *PedActa* 7/1, 81-89.
- Kocsis, Zs. (2017b): Diákként a munkaerőpiacon. A hallgatói munkavállalás jellemzői a debreceni egyetemi és a nyíregyházi egyetemisták körében. In Szirmai É. (eds.): *Diáktudósok*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 57-73.
- Kóródi, M. (2007): Munkaértékek vizsgálata két felsőoktatási intézményben. *Education* 16/2, 311-322.
- Kozma, T. (2006): *Az összehasonlító neveléstudomány alapjai*. Új Mandátum, Budapest
- Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai tükör. Munkaerő-piaci helyzetkép, 2014.
- Markos, V. (2014): Egyetemisták a munka világában. In Fényes H., Szabó I. (eds.): *Campus-lét a Debreceni Egyetemen Ifjúságszociológiai tanulmányok*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 109.
- McCoy, S., Smyth, E. (2004): *At work in school*. ESRI/Liffey Press, Dublin.
- Masevičiūtė, K., Šaukeckienė, V., & Ozolinčiūtė, E. (2018): EUROSTUDENT VI. Combining Studies and Paid Jobs. Last visit 2018.12.15.: http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/TR_paid_jobs.pdf
- Riggert, S.C., Boyle, M., Petrosko, M.J., Ash, D., Rude-Parkins, C. (2006): Student Employment and Higher Education: Empiricism and Contradiction. *Review of Educational Research*. 76/1, 63-92.
- Roshchin, S., Rudakov, V. (2017): Patterns of student employment in Russia. *Journal of Education and Work*, 30/3, 314-338
- Szócs, A. (2013): Munkaviszony és viszony a munkához – hallgatók a Debreceni Egyetemen. In Darvai T.(eds.): *Felsőoktatás és munkaerőpiac – eszményektől a kompetenciák felé*. SETUP – Belvedere Meridionale, Szeged. 87-125.
- Szócs, A. (2014a): Dolgozva tanulni, tanulva dolgozni – társadalmi tőke hatások a partiumi hallgatók körében. In Ceglédi T., Gál A., Nagy Z.: *Régió és oktatás IX*. CHERD- Hungary, Debrecen 229-242.
- Szócs, A. (2014b): Teher alatt nő a pálma: hallgatók munkához való viszonya a Debreceni Egyetemen. In Fényes H., Szabó I., (eds.): *Campus-lét a Debreceni Egyetemen. Ifjúságszociológiai tanulmányok*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 159-182.
- Themelis, S. (2017): Degrees of precariousness: the problematic transition into the labour market of Greek higher education graduates. *Sociológicó Série*, II, 53-62.

Szerző

Kocsis Zsófia, Debreceni Egyetem, Debrecen (Magyarország). E-mail: zsofikocsis6@gmail.com